

4

Ulkoisen tiedottaminen

suuressa alusöljyvahingossa

sökö

SÖKÖ II -manuaali
Ohjeistusta alusöljyvahingon rantatorjuntaan

Ulkoinen tiedottaminen suuressa alusöljyvahingossa

Kotka 2011
Kymenlaakson ammattikorkeakoulun julkaisuja.
Sarja A. Oppimateriaali. Nro 31

Viereisen sivun kuva: Melinda Pascale 2010

Koonnut: SÖKÖ II -hanke, Merenkulun ja logistiikan osaamisala,
Kymenlaakson ammattikorkeakoulu 2011

Kustantaja: Kymenlaakson ammattikorkeakoulu 2011

Taitto ja kuvitus: Katri Eerikäinen

Paino: Tammerprint 2011

ISBN (NID.): 978-952-5963-04-5

ISBN (PDF.): 978-952-5963-05-2

ISSN: 1239-9086

4

Ulkoisen tiedottaminen suuressa alusöljyvahingossa

Tässä osiossa käsitellään ulkoista tiedottamista, tiedotusvastuussa olevia tahoja, tiedottamisen ominaisuuksia sekä eri tiedotuskeinoja, joita voidaan hyödyntää suuressa alusöljyvahinkotilanteessa.

Sisällys

Tiivistelmä	5
1 Tiedotusvastuut ja tiedottamisen yhteen sovittaminen	6
1.1 Tiedottamisvastuun jako usean viranomaisen kesken	7
1.2 Tiedotuspäällikkö	7
1.3 Ilmoitukset suuronnettomuuksista	8
2 Tiedottamisen kohderyhmät	8
2.1 Kansalaisviestintä	8
2.2 Mediaviestintä	9
2.3 Kansainvälinen viestintä	10
3 Ensitoimien aikainen tiedottaminen	11
3.1 Ensitiedote	11
3.2 Jatkotiedote	11
3.3 (Muu) viranomaistiedote	12
4 Torjuntatoimien aikainen tiedottaminen	13
4.1 Mediatiedotteet	13
4.2 Verkkoviestintä	15
4.3 Tiedotustilaisuudet	15
4.4 Kuvaaminen vahinkopaikalla ja pelastuslaitosten kuvataallenteiden käyttö	16
4.5 Haastattelut ja lausunnot	17
4.6 Keskustelutilaisuudet	17
4.7 Infopuhelin	18
4.8 Ovelta ovelle -tiedotus	19
4.9 Tiedustelutiedote	19
4.10 Torjunta-alueen infotaulu	20
4.11 Muut tiedotuskanavat	20
5 Torjuntatoimien jälkeinen viestintä	22
6 Seuranta ja jälkihoito	23
7 Tiedotemalli	24
Lisätietoja	25
Toimintaohjekortti	26

Tiivistelmä

- Ulkoisella tiedottamisella palvellaan torjuntaorganisaation ulkopuolisia kohderyhmiä, joihin suuria alusöljyvahinko vaikuttaa. Torjuntatöiden johtajalla eli toimintaa johtavalla viranomaisella on päävastuu tiedottamisesta, ja hänen avuksi kriisitilanteen jatkuessa nimetään tiedotuspäällikkö. Suomen ympäristökeskuksen viestintävastaavat sekä muut torjuntaviranomaiset tukevat ja avustavat torjuntatöiden johtajaa tiedottamisessa.
- Torjuntatöiden johtajan ja tiedotuspäällikön vastatessa torjuntatöistä tiedottamisesta:
 - SYKEN viestintä sekä muut viranomaiset avustavat tiedotusvastuussa olevaa
 - Ympäristöministeriöllä on vastuu merellä tapahtuvan suuren öljy- tai kemikaali-onnettomuuden tiedotuksen koordinoimisesta ja johtamisesta.
 - Tiedottamisen päävastuu säilyy ympäristöministeriöllä koko kriisin ajan, ellei vastuunsiirrosta tehdä erillistä valtioneuvoston päätöstä.
 - Ympäristöministeriön viestintä koordinoi ja johtaa ympäristöhallinnon viestintää sekä koordinoi viestintää muiden hallinnonalojen ja ympäristöhallinnon välillä.
- Jos suuren alusöljyvahingon katsotaan kasvavan kriisitilanteeksi, ulkoministeriö voi ottaa hoitaakseen kansainvälisen viestinnän yhdessä ympäristöministeriön kanssa.
- Torjuntaviranomaisten tulisi resursoida kasvava tiedotustarve toiminnassaan, sillä suuri alusöljyvahinko lisää tiedottamisen sekä tiedotustaitoisen henkilöstön tarvetta.
- Ulkoisen kriisiviestinnän tavoitteena on nopeus, luotettavuus, avoimuus ja selkeys. Tiedottamisen tarkoituksena on vastata mahdollisimman nopeasti ja avoimesti median ja kansalaisten lisääntyneeseen tiedontarpeeseen sekä on pidettävä heidät ajan tasalla tilanteen kehittymisestä. Tiedottamisen kohderyhmät ovat kansalaiset, media sekä kansainväliset tahot, joista viimeinen koostuu lähinnä kansainvälisestä lehdistöstä.
- Tiedottamisketju aloitetaan ensitiedotteella, jota seuraa jatkotiedote, lehdistötiedote sekä tarpeen mukaan viranomaistiedote. Ensitiedotteet koostuvat hätäkeskukselle annetuista (hätäpuhelun) tiedoista, ja ne kirjautuvat automaattisesti julkiselle www.peto-media.fi -sivustolle, jossa ne ovat kaikkien nähtävillä. Jatkotiedote on torjuntatöiden johtajan antama lyhyt kuvaus tapahtuneesta, joka välitetään hätäkeskuksen kautta median edustajille. Tilanteen edetessä kirjoitetaan lehdistötiedotteita, jotka lähetetään medialle aina, kun tilanteesta on jotakin uutta tiedotettavaa. Lisäksi tarvittaessa lähetetään viranomaistiedote, jos todetaan tarvetta antaa kansalaisille toimintaohjeita. Tilanteen jatkuessa on mahdollista hyödyntää myös muita viestintäkeinoja ja -kanavia, joita ovat mm. onnettomuuden aikaiset verkkosivut sekä keskitetty infopuhelin.
- Julkisuudessa keskustelu aiheesta jatkuu useita kuukausia tai vuosia vahingon jälkeen. Tänä aikana tiedotuksesta vastaavien tulisi olla käytettävissä niin kauan, kuin tarvetta tiedottamiselle ilmenee.

- Onnettomuuden aikaisen ja jälkeisen tiedottamisen analysointi sekä seuranta antavat tietoa tiedottamisen onnistumisesta ja mahdollistavat tiedottamisen kehittämisen.

Manuaaliosa perustuu K. Raikusen tekemään selvitystyöhön, joka on koottu SÖKÖ II -hankkeessa tuotetusta ja kehitetystä tiedosta, haastattelujen pohjalta sekä mm. seuraavia tietolähteitä käyttäen:

- Itä-Uudenmaan pelastuslaitoksen, Helsingin kaupungin pelastuslaitoksen ja Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksen sekä Suomen ympäristökeskuksen tiedotusmateriaali
- Ehdotus suurten alusöljyvahinkojen torjunnan järjestämisestä johtamisesta ja viestinnästä 22.6.2010. TOJO-työryhmä.
- Pelastusopisto. Oppimateriaalit 1/2007. Pelastuslaitoksen onnettomuustiedottamisen perusteet. Tampereen yliopistopaino 2007
- Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja. Valtionhallinnon viestintä kriisitilanteissa ja poikkeusoloissa. 15/2007. Yliopistopaino, Helsinki 2007.

1 Tiedotusvastuut ja tiedottamisen yhteen sovittaminen

Vahingon sattuessa **torjuntatöitä johtava viranomainen vastaa tiedottamisesta ja sen sisällöstä**. Tilanteen jatkuessa pidempään nimitetään tiedotuspäällikkö avustamaan torjuntatöiden johtajaa tiedotuksessa.

Ennen kuin SYKE on asettanut torjuntatöiden johtajan, tai jos vahinko ei edellytä torjuntatöiden johtajan asettamista, **torjuntatöistä tiedottamisesta vastaa pelastustoimi**. Tiedotusvastuussa olevat tahot vastaavat myös torjuntatöiden jälkeisestä viestinnästä aina niin kauan, kuin tarvetta viestinnälle ilmenee.

Torjuntatöiden johtajan ja tiedotuspäällikön

vastatessa torjuntatöistä tiedottamisesta SYKE:n viestintä sekä muut viranomaiset avustavat tiedotusvastuussa olevaa. Ympäristöministeriöllä on vastuu merellä tapahtuvan suuren öljy- tai kemikaalionnettomuuden tiedotuksen koordinoinnista ja johtamisesta.

- Tiedottamisen päävastuu säilyy ympäristöministeriöllä koko kriisin ajan, ellei vastuunsiirrosta tehdä erillistä valtioneuvoston päätöstä.
- Ympäristöministeriön viestintä koordinoi ja johtaa ympäristöhallinnon viestintää sekä koordinoi viestintää muiden hallinnonalojen ja ympäristöhallinnon välillä.
- Jos suuren alusöljyvahingon katsotaan

kasvavan kriisitilanteeksi, ulkoministeriö voi ottaa hoitaakseen kansainvälisen viestinnän yhdessä ympäristöministeriön kanssa.

Torjuntaviranomaisten tulisi resursoida kasvava tiedotustarve toiminnassaan, sillä suuri alusöljyvahinko lisää tiedottamisen sekä tiedotustaitoisen henkilöstön tarvetta

1.1 Tiedottamisvastuun jako usean viranomaisen kesken

Kun mukana on useampia viranomaisia, joilla on tilanteesta tiedotettavaa, johtava viranomainen koordinoi tiedottamista sekä tiedotteiden sisältöä.

- Torjuntatöiden johtaja sopii muiden viranomaisten kanssa, kuka tiedottaa mistäkin.
- Viestintävastuut ja toimintamallit säilyvät mahdollisimman pitkään normaaliolojen kaltaisina.
- Pääasiassa kukin viranomainen tiedottaa oman vastuualueensa tehtävistä.
- Viranomaisten on tiedotettava myös keskinäisestä vastuujaoista ja siinä tapahtuvista muutoksista.
- Viranomaisten on **sisäisesti** sovittava, kennellä on oikeus antaa tietoja ja lausuntoja medialle.
- Kunnilla on kansalaisille suunnattavassa viestinnässä huomattava rooli kansalaisten ottaessa helposti yhteyttä kuntiin haikessaan tietoa vahingosta.

Suuressa alusöljyvahinkotilanteessa vastuullisen pelastuslaitoksen lisäksi mukana olevia viranomaisia ovat esimerkiksi

- muut pelastuslaitokset
- Suomen ympäristökeskus (SYKE)

- alueelliset ELY-keskukset
- ministeriöt
- Liikenteen turvallisuusvirasto TraFi
- Rajavartiolaitos
- Puolustusvoimat
- poliisi
- sairaanhoitopiiri
- kunnat

Tiedotuksesta vastaavien yhteyshenkilöiden nimet ja numerot tulisi mahdollisimman nopeasti ilmoittaa muille mukana oleville viranomaisille, jotta tiedetään, kuka ja ketkä vastaavat tiedottamisesta, ja jotta viranomaisten sisäinen sekä yhdessä järjestettävä ulkoinen tiedotus toimisivat mahdollisimman sujuvasti.

Yhteystietoluettelon laatiminen kuuluu sisäisen viestinnän tehtäviin (ks. manuaalin osa 3 Sisäinen viestintä ja tiedonkulku).

1.2 Tiedotuspäällikkö

Suuressa alusöljyvahingossa, jossa tilanne tulee jatkumaan pitkään, suositellaan nimettäväksi **tiedotuspäällikkö** hoitamaan ja koordinoimaan valtakunnallista viranomaistiedotusta. Tiedotuspäällikköä avustamaan voidaan tarvittaessa harkita tiedottajien nimeämistä.

Tiedotuspäällikkö toimii läheisessä yhteistyössä torjuntatöiden johtajan kanssa. Työnkuvastaan riippuen myös muut henkilöt osallistuvat viestintään oman toimensa ohella (oto-viestintä).

- Torjuntatöiden johtaja vastaa tiedotuspäällikön nimeämisestä.
- Tiedotuspäällikkö toimii läheisessä yhteistyössä torjuntatöiden johtajan sekä SYKEN viestintäosaston kanssa.

1.3 Ilmoitukset suuronnettomuuksista

Toimintaa johtava viranomainen ilmoittaa suuronnettomuudesta ja sen vaaratilanteesta suoraan Onnettomuustutkintakeskukselle.

Jos onnettomuusilmoitus on tehty Onnettomuustutkintakeskukseen, tulee ilmoitus tehdä aina myös aluehallintovirastolle (AVI) **tai** sisäasiainministeriöön (SM). Jos onnettomuudesta on ilmoitettu sisäasiainministeriöön, tulee siitä tällöin ilmoittaa myös AVI:lle.

- Ilmoituksen tekemisestä vastaa toimintaa johtava viranomainen. Häätokeskuksen tehtävänä on varmistaa ilmoituksen antaminen kiinnittämällä toimintaa johtavan viranomaisen huomio siihen tai tehdä tarvittaessa ilmoitus itse.

- Ilmoitus Onnettomuustutkintakeskukseen tehdään aina suoraan Onnettomuustutkintakeskuksen päivystäjälle.
- Ilmoitus AVI:lle tehdään AVI:n pelastusosaston varallaolopäivystäjälle.
- Ilmoitus sisäasiainministeriöön tehdään sisäasiainministeriön pelastusosaston päivystäjälle.

Ympäristöministeriö pitää valtioneuvoston kanslian tiiviisti tiedotuksessa mukana. Toimintaa johtavan **ministeriön** ja **valtioneuvoston viestintäyksikön** on huolehdittava, että eduskunnan tiedotusyksikkö ja tasavallan presidentin kanslia ovat informoituja tilanteen kehittymisestä.

2 Tiedottamisen kohderyhmät

Tiedottamisen kohderyhmät voidaan jakaa kansalaisiin, mediaan sekä kansainvälisiin tahoihin.

Tiedottamisen tarkoituksena on vastata mahdollisimman nopeasti ja avoimesti median ja kansalaisten lisääntyneeseen tiedontarpeeseen alusöljyvahingosta sekä pitää nämä ajan tasalla vallitsevan tilanteen kehittymisestä. Viestinnässä on lisäksi kiinnitettävä huomiota alueelliseen ja kielelliseen tasapuolisuuteen.

Ulkoisen kriisiviestinnän tavoitteena on nopeus, luotettavuus, avoimuus ja selkeys, joten vahinkotilanteeseen on reagoitava niin nopeasti kuin mahdollista. Nopea, ajantasainen ja luotettava viestintä herättää luottamusta ja vaikuttaa siten myös valtionhallinnon maineeseen.

2.1 Kansalaisviestintä

Kansalaisviestinnässä on pyrittävä käyttämään monipuolisesti hyödykseen koko mediakenttää, jonka kautta kansalaisviestintä leviää eniten. Lisäksi tiedotuskanavista korostuu erityisesti verkkoviestintä, jonka avulla tieto saadaan tehokkaasti laajalle kohderyhmälle ja julkiseen keskusteluun ja jonka merkitys viestintävälineenä kasvaa jatkuvasti. Tiedonsaanti on tärkeää turvata myös niille, joilla ei ole mahdollisuutta tai halua käyttää uusmedioita.

Ensitätiedon tultua etusijalla on tiedonkulku vahinkoalueella ja tiedotus lähiseudun asukkailla. Tilanteen jatkuessa tulee huomiota keskittää myös kuljetus- ja varastointipisteiden läheisyydessä asuviin sekä heihin, joiden maita, irtaimistoa tai rakennuksia viranomai-

nen mahdollisesti joutuu ottamaan käyttöön. Lisäksi tulee turvata riittävä tiedonsaanti torjuntatöihin osallistuville sekä heille, jotka haluaisivat osallistua.

2.2 Mediaviestintä

Mediaan suuntautuvan viestinnän tulee olla avointa, aktiivista sekä palvelevaa. Tiedotustilaisuuksia järjestetään ja tiedotteita julkaistaan säännöllisesti niin, että median tiedonsaanti turvataan. Eri medioita on kohdeltava tasapuolisesti, jotta kansalaisille välittyisi mahdollisimman laaja ja monipuolinen kuva tilanteesta ja viranomaisen toiminnasta.

Media uutisoi onnettomuudesta lähinnä omien intressiensä mukaisesti sekä sen perusteella, miten jutuille saadaan mahdollisimman paljon uutisarvoa. Tämän vuoksi torjuntaviranomaisen haluama tieto ei aina välttämättä välity tehokkaimmin median kautta.

Sosiaalisen median yleistyessä kaksisuuntai-

sen viestinnän merkitys kasvaa. Sosiaalisella medialla tarkoitetaan tässä mm. Internetin keskustelupalstoja. Vahinkotilanne, jonka vaikutukset ulottuvat laajalle alueelle, voi synnyttää Internetissä kiivastakin kirjoittelua ja keskustelua.

- Vahinkotilanteessa torjuntaviranomaiset voisivat osoittaa henkilön/henkilöitä, jotka tarkkailevat eri medioita ja keskustelupalstoja. Nämä henkilöt vastaisivat ja osallistuisivat keskusteluihin tarvittaessa sekä oikaisisivat vääriä tietoja. Näin pystyttäisiin estämään väärän tiedon leviäminen internetissä ja ohjaamaan keskustelu oikean tiedon suuntaan. (Esimerkiksi poliisi omassa toiminnassaan hyödyntää tämänkaltaista toimintatapaa.)

Alusöljyvahingossa, jossa tilanne tulee mahdollisesti jatkumaan pitkään, median tiedonjano ja mielenkiinto onnettomuutta ja sen seurauksia kohtaan saattaa jatkua useita kuukausia, ellei jopa vuosia onnettomuuden jälkeen.

Taulukko 4.1 Mediaviestinnän eri tiedotuskanavia.

Lehdistö	Sähköinen viestintä	Uusmedia
Kasallinen lehdistö Kansainvälinen lehdistö	Kansallinen sähköinen viestintä Kansainvälinen sähköinen viestintä	Verkkomedia
Sanomalehdet - valtakunnalliset lehdet - maakuntalehdet - paikalliset lehdet	Televisio Radio	Mobiilimedia
Kaupunkilehdet Ammattilehdet Aikakauslehdet		Sosiaalinen media (kaksisuuntainen kanava)

Medialle annettavan tiedon suhteen tulee olla rehellinen! Tiedottaminen on tärkeä osa operaatiota, koska uutinen tehdään joka tapauksessa. Salailulla ja tiedotuksen laiminlyönnillä median mielenkiinto vain kasvaa entisestään, mikä puolestaan lisää spekulointia, väärin tietolähteiden (Internet, sivulliset jne.) käyttämistä ja lopulta väärän tiedon leviämistä ja päätymistä uutisiin. Vahingon syistä ja tapahtumista tiedotettaessa tulee kuitenkin huomioida tutkinnalliset syyt sekä välttää arvailua.

Median näkökulma

Yleensä hyvillä uutisilla ei ole yhtä paljon uutisarvoa kuin ikävillä. Toimittajat eivät halua olla vain viranomaisten viestin välittäjiä, minkä vuoksi he pyrkivät saamaan haastatteluja ja uusia näkökulmia vahinkoon viranomaisten antamien tietojen lisäksi.

Vahinkotilanteessa media tulee olemaan erityisen kiinnostunut asioista, joilla saadaan vahingolle lisää uutisarvoa:

- öljyvahingon uhrin (ihmiset, eläimet, luonto)
- kuka tai ketkä ovat vastuussa vahingossa?
- vahingon seuraukset (tässä korostuu viranomaisten tiedotus vahingosta)
- ympäristövahingot ja niiden laajuus.

2.3 Kansainvälinen viestintä

Häiriötilanteissa on yleensä välittömästi tehostettava tiedonvälitystä myös ulkomaille. Vastuullisen viranomaisen on varauduttava tilanteeseen, jossa tiedote on annettava tai tiedotustilaisuus pidettävä englanniksi.

Kansainvälisten uutistoimistojen ja joukkoviestimien sekä muiden sidosryhmien tarpeet

on otettava huomioon verkkoviestintää ja muita viestintäkanavia käytettäessä. Vahingon aikaiset verkkosivut tulisi siis pystyä toimitamaan myös englanniksi, ainakin oleellisimmilta osilta.

Kuntien tiedotusyksiköillä on usein käytössään tulkkauskeskus, jossa mahdollisesti myös muut torjuntaviranomaiset voisivat käännättää lehdistötiedotteet muille kielille. Tulkkauskeskuksen palvelu on kuitenkin tarjolla vain rajallisesti virka-aikana.

Kansainvälisen viestintävastuun siirtyminen

Jos suuren alusöljyvahingon katsotaan kasvavan kriisitilanteeksi, ulkoasianministeriö voi ottaa hoitaakseen kansainvälisen viestinnän yhdessä ympäristöministeriön kanssa. Ulkoasianministeriön viestintä- ja kulttuuriosaston organisoimana perustetaan tarvittaessa kansainvälinen mediakeskus, joka vastaa viestintäpalveluiden tuottamisesta Suomessa toimiville ja Suomeen saapuville kansainvälisen median edustajille.

3 Ensitoimien aikainen tiedottaminen

Tiedotusketju alkaa **ensitiedotteella**, joka koostuu hätäkeskukselle annetuista (häätäpuhelun) tiedoista. Ensitiedote kirjautuu hätäkeskuksen tietojärjestelmästä automaattisesti julkiselle Internet-sivustolle. Ensitiedotetta seuraa **jatkotiedote**, jossa annetaan tarkempi kuva tapahtuneesta ja jonka sisällöstä ja hätäkeskukselle toimittamisesta vastaa torjuntatöiden johtaja. Ensitiedotteen ja jatkotiedotteen yhteydessä hätäkeskuksen tietojärjestelmä lähettää **mediahälytyksen**, joka lähtee järjestelmään kirjautuneille median edustajille. Tilanteen edetessä julkaistaan myös **lehdistötiedote**, joka on tarkempi kirjallinen tiedote tilanteesta ja jonka laatii torjuntatöiden johtaja yhdessä tiedotuspäällikön kanssa. Lisäksi tilanteen sitä vaatiessa lähetetään **(muu) viranomaistiedote**, jossa annetaan toimintaohjeita kansalaisille.

3.1 Ensitiedote

Ensitiedote annetaan hälytyskeskuksen tietojärjestelmästä, ja se koostuu hälytyksen perusteella hätäkeskukselle ilmoitetuista tiedoista. Ensitiedotteesta tiedotusvälineet sekä kansalaiset saavat perustiedot tapahtuneesta:

- tapahtuma-aika
- tapahtumapaikka
- tapahtumalaji
- hälytetyt yksiköt
- (lisätietoja antava henkilö: nimi ja puhelinnumero).
- **Esimerkiksi: Tapahtumakunta:** Helsinki, **Tapahtumalaji:** öljyvahinko / ympäristövahinko merellä: Suuri **Ilmoitusaika:** 22.11.2011 02:12:12

Medialle ja kansalaisille tarkoitettu ensitiedote lähtee hälytyskeskuksen tietojärjestelmästä automaattisesti ja on näkyvillä sivustolla **www.peto-media.fi** (pelastustoimen media-palvelu).

Medialle suunnattua lähtevää tietoa kutsutaan **mediahälytykseksi**. Tiedotusvälineet ovat voineet rekisteröityä hätäkeskuksen ylläpitämään järjestelmään, joka välittää järjestelmään kirjautuneille tiedotusvälineille sähköpostilla mediahälytyksenä ensitiedotteen sekä jatkotiedotteen.

3.2 Jatkotiedote

Jatkotiedotteella saadaan alkuvaiheessa tiedotettua, mitä on tapahtunut ja/tai koska on tiedotustilaisuuden ajankohta.

Johtovastuussa oleva viranomainen sanelee jatkotiedotteen hätäkeskukselle, joka julkaisee ja lähettää medialle tiedotteen sellaisenaan. Hätäkeskus toimii vain tiedotteen teknisenä välittäjänä. Jatkotiedotteessa tarkennetaan onnettomuuden suuruutta, ja se lähtee hätäkeskuksesta medialähetyksenä tiedotusvälineille.

Jatkotiedotteen tarkoituksena on antaa tiedotusvälineille lisätietoa onnettomuudesta ja lausunnon tai lisätietojen antajan yhteystiedot. Ensimmäinen jatkotiedote lähetetään mahdollisimman nopeasti ensitiedotteen jälkeen ja tilanteen kehittyessä tietoja täydennetään uusilla jatkotiedotteilla. Jatkotiedotteen avulla oikea tieto saadaan liikkeelle heti, ja näin pystytään välttämään huhupuheiden syntymistä.

Jatkotiedote on lyhyt ja ytimekäs:

- yhteyshenkilö
- yhteystiedot
- ilmoitus.

Jatkotiedotteessa on rajattava pois seuraavat tiedot:

- tapahtumien syyt, koska niiden selvittäminen kuuluu pelastus-, poliisi- tai tutkintaviranomaiselle
 - onnettomuudessa loukkaantuneiden tai menehtyneiden sukupuoli tai muu henkilöivä tieto sekä vammojen laatu, ellei tähän ole terveystietoviranomaisen valtuutusta
- **Esimerkiksi: Yhteyshenkilö:** Tiedotteen antaja
Yhteystiedot: Torjuntatöiden johtajan nimi ja esim. valvomon/vaihteen puhelinnumero (joka tilanteen salliessa yhdistää tarvittaville henkilöille)
Ilmoitus: Alusöljyvahinko Hangon edustalla, ei loukkaantuneita

Hätäkeskukselta tulee pyytää lupa ennen jatkotiedotteen antamista, jotta päivystäjä ehtii avata tietojärjestelmän tai vapautua edellisestä tehtävästä. Järjestelmä päivittää tiedot mediapalveluun viiden minuutin välein. Viranomaistiedote lähetetään, jos tarvetta sellaiselle ilmenee.

3.3 (Muu) viranomaistiedote

Viranomaistiedotteet jaetaan hätätiedotteisiin ja muihin viranomaistiedotteisiin. Alusöljyvahingosta annetaan muu viranomaistiedote, koska kyseessä ei ole välitön hengen- tai terveysvaara (joka vaatisi hätätiedotteen lähettämistä). Viranomaistiedotteet antavat

toimintaohjeita yleisölle, niissä ei kerrota onnettomuuden syitä tai muita lisätietoja, vaan lyhyesti:

- Kuka tiedottaa
 - Mikä tilanne
 - Missä
 - Mitä yleisön tulee tehdä
- **Esimerkiksi: Kuka tiedottaa:** Itä-Uudenmaan pelastuslaitos
Mikä tilanne: Suuri alusöljyvahinko merellä
Missä: Porvoon edustalla, Sköldvikin nestesatamaan johtavalla väylällä
Mitä yleisön tulee tehdä: Varoitus: liikuminen alueella kielletty, kosketusta öljytuotteen kanssa tulee välttää / uiminen kielletty / ...

Muu viranomaistiedote lähetetään liikenne- ja viestintäministeriön lomaketta käyttäen (Lomake: <http://www.lvm.fi/web/fi/lomakkeet>). Viranomaistiedote lähetetään valmiilla lomakepohjalla, jotta media varmasti tunnistaa sen viranomaistiedotteeksi eikä sekoita sitä normaaliin mediatiedotteeseen!

Viranomaistiedotteen sisällöstä vastaava viranomais- tai viranomainen päättää siitä, välitetäänkö viranomaistiedote valtakunnallisesti vai alueellisesti.

Hyvän viranomaistiedotteen ominaisuuksia:

- oikea tiedote oikealla lomakkeella (hätätiedote / muu viranomaistiedote)
- lyhyt tieto tapahtumasta
- antaa väestölle toimintaohjeet (mitä, missä, mikä)
- tapahtumapaikka selvästi ja tunnettuihin paikkoihin sidottuna, jotta kaikki tietävät,

- missä päin Suomea vaara uhkaa
- ei herätä paniikkia tai hämmennystä
- on kaksikielinen
- mahdollisuuksien mukaan kertoo, kauan-ko tilanne kestää
- kertoo, milloin seuraava tiedote annetaan.

Viranomaistiedotteen lähettämisen jälkeen vastaavan pelastuslaitoksen kannattaa varautua nopeasti kasvavaan uutistiedottamiseen ja tarkentavien toimintaohjeiden tarpeeseen.

Kohdennettu viranomaistiedote

Kohdennettu viranomaistiedote tarkoittaa te-leoperaattorin välittämää tekstiviestiä, jonka kautta annetaan toimintaohjeita yleisölle. Kohdennettu viranomaistiedote voidaan lähettää tilanteen niin vaatiessa. Jos rahoitus on kunnossa, mahdollisuus kohdennettuihin viranomaistiedotteisiin on tulossa vuonna 2011. Tällä hetkellä tekniikka on vielä keskeneräistä ja operaattoreilla valmius hyvin vaihteleva.

Kohdennetussa viranomaistiedotteessa

- kohdealue ilmoitetaan kunnittain
- sisältö max. 160 merkkiä
- toimitusalue vaihtelee operaattoreittain,

- voi olla jopa puoli Suomea välitetään operaattoreittain.

Kielilaki ja kielellinen tasapuolisuus

Kielilaki (6.6.2003/423, 32§) velvoittaa, että viranomaistiedotteet on oltava saatavilla molemmilla kotimaisilla kielillä koko maassa aina, kun kyseessä on yksilön hengen, terveyden ja turvallisuuden sekä omaisuuden ja ympäristön kannalta oleellinen tieto. Tiedottamisen tulisi tapahtua molemmilla kielillä samanaikaisesti. Näin ollen viranomaistiedotteet olisi pystyttävä antamaan sekä suomeksi että ruotsiksi.

Käytännössä asian toteutuminen vaihtelee. Pelastuslaitoksilla ei aina ole saatavilla ruotsin kielen osaajaa, eikä myöskään hätäkeskuksella ole mahdollisuutta tiedotteiden kääntämiseen. Sisäasiainministeriö on asettanut työryhmän pohtimaan asiaan ratkaisua.

Pelastuslaissa (468/2003), kuten muissakaan pelastustoimen säädöksissä, ei ole nimenomaista säännöstä viranomaistiedotteiden antamisesta. Pelastuslakia ollaan kuitenkin uudistamassa ja uuden lain kaavailaan tulevan voimaan vuonna 2011.

4 Torjuntatoimien aikainen tiedottaminen

Edellä mainittujen tiedotuskanavien lisäksi on olemassa joukko muita tiedotuskeinoja, joita voidaan hyödyntää suuressa alusöljyvahinkotilanteessa.

4.1 Mediatiedotteet

Tilanteen edetessä torjuntatöiden johtaja lähettää tiedotusvälineille tarkemman kirjallisen

tiedotteen tapahtuneesta esimerkiksi sähköpostin välityksellä. Tiedotteessa käsitellään tarkemmin onnettomuutta ja sen mahdollisia seurauksia. Uusi tiedote lähetetään aina, kun tilanteesta on uutta tiedotettavaa. **Luvussa 7** on esimerkkinä tiedotemalli.

Tilanteen edetessä lehdistötiedotteita lähete-

tään tarvittaessa myös ruotsiksi ja englanniksi alueellisen tarpeen ja kansainvälisen median kiinnostuksen mukaan.

Tiedote suositellaan jaettavaksi myös omassa organisaatiossa sekä mahdollisuuksien mukaan muille mukana oleville viranomaisille. Tiedote lähetetään useimmiten sähköpostitse, mikä on nopein tapa tiedotteen antamiseen.

Muistilista tiedotteen kirjoittajalle

Hyvä tiedote aloitetaan itse asiasta ja päätetään taustatietoon. Torjuntatöiden johtaja vastaa kaikissa tilanteissa tiedotteen sisällöstä.

Sähköpostitse lähetettävän tiedotteen rakenne alkaa jo otsikkotasosta:

- Otsikosta ilmenee tiedotteen keskeinen sisältö.
- Otsikko EI saa olla pelkkä teksti ”Tiedote”.

Tiedotteen kirjoittaminen

- Tiedotteen alkuun kirjoitetaan tärkeimmät asiat.
- Ammattitermejä tulee välttää ja kielen tulee olla lyhyttä, ytimekästä ja selkeää.
- Tiedote suositellaan kirjattavan suoraan sähköpostin kirjoituskenttään, ei liitetiedostoon tai linkin taakse kotisivuille.
- Tiedotteen tulee olla suppea! Yksi sivu riittää.

Lisätietojen antaja

- Tiedotteessa on aina ilmoitettava lisätietojen antaja ja tämän yhteystiedot.
- Lisätietojen antajan on oltava henkilö, joka on tavoitettavissa välittömästi tiedotteen antamisen jälkeen. Jos lisätietojen kysyminen yhteishenkilöltä ei ole mahdollista

heti, on kerrottava, koska henkilö on tavoitettavissa.

Rehellisyys

- Tietojen antamisessa tulee olla mahdollisimman rehellinen, mutta muistaa kuitenkin tutkinnalliset seikat. Rehellisellä kertomisella annetaan medialle kuva, että asiaa ei pyritä salailemaan.
- Jos jotakin tietoa ei tiedotushetkellä voida tai haluta kertoa, voidaan sen sivuuttaa esimerkiksi kommentilla ”poliisi tutkii”.

Tiedotteen lähetysosoite

- Tiedote kannattaa lähettää mediallekin tutusta osoitteesta (esim. pelastuslaitoksen yleinen, ei oma henkilökohtainen osoite), jolloin se huomioidaan paremmin toimituksessa.
- Lähetyksen jälkeen lähetysosoitteeseen tulee mahdollisia lisäkysymyksiä, minkä vuoksi tiedote kannattaa lähettää ns. henkilöttömästä osoitteesta.
 - Yleisosoitteesta voidaan antaa vastaus myös virka-ajan ulkopuolella.
 - Kyselyt eivät tuki lähettäjän henkilökohtaista sähköpostilaatikkoo.
- Tiedote lähetetään median edustajille viranomaisilla olevan sähköpostilistan mukaisesti (jos tällainen on).

Toimivan ja tehokkaan viestinnän peruseriaatteita ovat luotettavuus, nopeus ja vuorovai-
kutteisuus.

Onnettomuuteen liittyvissä asioissa on muistettava:

- Kerro asioista heti kun mahdollista.
- Varmistu annettujen tietojen oikeellisuudesta.

- Ole rehellinen, mutta muista kuitenkin tutkinnalliset seikat.
- Ole selkeä.
- Älä vähättele tilannetta.
- Kerro asiat kaikille samalla tavalla sekaanusten ja lisäkyselyjen vähentämiseksi.
- Varmista, että tietojen antaja on asiayhteyden kannalta toimivaltainen viranomainen.

4.2 Verkkoviestintä

Mahdollisimman pian ja tilanteen niin sallissa tulisi perustaa onnettomuuden aikaiset verkkosivut, joilla annetaan ajankohtaista tietoa vallitsevasta tilanteesta. Sivustolle voidaan laittaa linkitykset kaikkien mukana olevien torjuntaviranomaisten omille verkkosivuilla, joiden sivuilta vastavuoroisesti löytyy linkitys onnettomuuden aikaisille sivustoille. Osallistuvien organisaatioiden kotisivuilta on luontevaa tehdä näkyvä ja helposti löytyvä yhteys onnettomuuden aikaisille sivuille.

Kuten Aasian tsunamikatastrofi osoitti, onnettomuuden aikaisille verkkosivuilla syntyi nopeasti tarvetta. Sivustosta kehittyi merkittävä onnettomuustiedottamisen kanava, joka tarjosi nopean väylän uutisointiin sekä toimintaohjeiden antamiseen asianomaisille.

Verkkosivuston lisäksi tieto saadaan leviämään nopeasti radiossa, teksti-tv:ssä sekä tiedotusvälineiden omilla verkkosivuilla.

- SYKEN (ympäristöministeriön alainen) öljyvahinkojen torjunta -sivuston yhteydessä on tilaa onnettomuuden aikaisten sivujen rakentamiselle. Myös kunnilla tai pelastuslaitoksilla voi olla varattua palve-

lintilaa suuronnettomuuden aikaisten sivujen perustamista varten.

4.3 Tiedotustilaisuudet

Tiedotustilaisuudet medialle ja tiedotusvälineille

Torjuntatöiden johtaja voi joutua pitämään ensimmäiset tiedotustilaisuudet vahinkopaikan välittömässä läheisyydessä. Näin toimitaan, jotta tilannejohtaminen häiriintyisi mahdollisimman vähän tiedotustoimista. Tiedotustilaisuudet ovat nopeita tilannekatsauksia ja suoritettujen pelastustoimien kuvailua. Tiedotustilaisuuden etuna on tiedon välittyminen monelle toimittajalle samanaikaisesti, mahdollisuus vastata lisäkysymyksiin välittömästi sekä mahdollisten haastattelujen antaminen jo paikalla oleville toimittajille. Vaihtoehtoisesti torjuntatöiden johtaja voi pitää tiedotustilaisuuden puhelimitse kullekin median edustajalle erikseen. Tämä ei kuitenkaan ole ajan käytön kannalta tehokas vaihtoehto.

Myöhemmin pidettävät tiedotustilaisuudet hoitaa torjuntatöiden johtaja tai hänen valtuuttamansa torjuntaviranomainen tai tiedotuspäällikkö. Mitä vakavammasta onnettomuudesta on kysymys, sitä korkeamman viranomaistason tulee vastata tilaisuuksien puheenjohtajuudesta. Jos mahdollista, tiedotustilaisuuden jälkeen kannattaa jättää aikaa haastattelujen ja lausuntojen antamiseen.

- Puheenjohtajana tai avustajana voi torjuntatöiden johtajan sijasta toimia ns. puolueeton henkilö, joka ei itse ole osallistunut torjuntatyöhön. Tällainen voi esimerkiksi olla kunnan tai kaupungin johtaja. Tällöin tiedotustilaisuuden luonne voi säilyä rau-

hallisempana eikä ole syyttelevä median puolelta (torjuntaviranomaisia kohtaan)

Torjuntatöiden johtajalla on tilanteen yleisvastuu ja hän myös varmistaa, että vastaamassa ovat tarvittaessa kaikki onnettomuuden kannalta merkittävät viranomaiset ja organisaatiot (pelastuslaitos, ELY-keskus, puolustusvoimat, poliisi...). Tiedotustilaisuuden on syytä olla johdettua; mitä enemmän paikalla on vastaajia ja toimittajia, sitä tärkeämpää johtaminen on. Tiedotustilaisuuden aluksi puheenjohtaja esittelee paikalla olevat viranomaisten edustajat. Vastaajina olevat viranomaiset esittelevät lyhyesti itsensä sekä antavat tilannekatsauksen omista tehtävistään ja pelastustöistä.

Tiedotustilaisuuksien kutsut on luontevaa lähettää pelastustoimen mediapalvelun kautta (www.peto-media.fi) lehdistö-/mediatiedotteena, jolloin se saadaan leviämään kaikkiin (järjestelmään rekisteröityneisiin) tiedotusvälineisiin samanaikaisesti.

Tiedotustilaisuudet kansalaisille

Torjuntatyöstä vastaava viranomainen voi järjestää kansalaisille tiedotustilaisuuksia, joissa kerrotaan vallitsevasta tilanteesta, sen vaikutuksista sekä jaetaan tietoa, kuinka voi osallistua puhdistustyöhön tai oman rannan puhdistamiseen.

- **Esimerkiksi** vuonna 1997 Itä-Uudenmaan pelastuslaitoksen alueella tapahtuneessa MS Ramilias -aluksen alusöljyvahingossa kansalaiset osallistuivat puhdistukseen ja hoitivat pääasiassa omien rantojensa puhdistuksen pelastuslaitoksen ohjeistamana ja tuella.

4.4 Kuvaaminen vahinkopaikalla ja pelastuslaitosten kuvatallenteiden käyttö

Suurissa onnettomuuksissa media varaa paljon tilaa kuville ja grafiikoille. Kuvien avulla toimittajat hakevat juttuihinsa lisää huomio- ja informaatioarvoa.

Jos vahinkoalue on eristetty, pelastuslaitoksen on järjestettävä kuvausryhmille mahdollisuus tarvittaessa ohjattuun ja valvottuun käyntiin tapahtumapaikalla. Liikkumisen on kuitenkin pyydyttävä valvottuna ja opastettuna, etteivät median edustajat häiritse torjuntatoimia tai laajenna vahinkoaluetta öljyisillä alueilla liikkumalla.

Pelastusviranomaisen tulisi ottaa viranomaisroolissa kuvatallenteita ainoastaan valistuksellisen kuva-aineiston hankkimiseksi, sisäiseen käyttöön analysoitavaksi tai tutkinnallisista syistä. Erityisesti korvaushakemuksia varten tilanteiden hyvä dokumentointi on tarpeellista, ja kuvia on hyvä ottaa riittävästi.

Pelastuslaitos voi toimittaa omaa kuvamateriaaliaan tiedotusvälineiden käyttöön, jos sille on hyvin perusteltu syy ja jos tiedotusväline sitoutuu mainitsemaan kuvatallenteen lähteen. Pelastuslaitos voi määritellä kirjallisesti kuvatallenteen käytön ehdot. Kuvatallenteiden jakamisessa on noudatettava tiedotusvälineiden tasapuolista kohtelua ja kaikilla tiedotusvälineillä tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet kuvatallenteiden käyttöön. **Kuvatallenteita ei missään olosuhteissa käytetä kaupankäynnin välineenä eikä niistä oteta vastaan korvauksia.**

Mahdollisena vaihtoehtona voidaan myös pitää kuvien lisäämistä onnettomuuden aikaisille

Kuva 4.1 Median edustaja vahinkoalueella (J. Halonen 2008).

tai vastuullisen pelastuslaitoksen kotisivuille, josta ne ovat halukkaiden ladattavissa. Tällöin pystyttäisiin kontrolloimaan myös sitä, mitkä kuvat leviävät mediassa sivullisten ja yksityishenkilöiden ottamien kuvien (kännykkäkamerakuvat jne.) sijaan.

4.5 Haastattelut ja lausunnot

Media tarvitsee torjuntatöiden johtajan tai tämän valtuuttaman viestintävastaavan haastatteluja tai lausuntoja mm.

- täydentämään ja tarkentamaan saatuja ensi- ja jatkotiedotteita
- tiedotusvälinekohtaisen lisäinformaation saamiseen
- materiaaliksi ajankohtaisohjelmiin tai uutisiin.

Haastatteluista tai lausunnosta ei ole sopi-

vaa eikä kannattavaa kieltäytyä. Kiireellisessä tilanteessa, jossa haastattelua ei ehdi antaa, voidaan toimittajan kanssa sopia aika, jolloin asiaan palataan. Jos haastattelupyynnösoitto tulee yllättäen, voi toimittajan kanssa sopia soittavansa pian takaisin, tällöin vastaaja saa hieman lisää aikaa valmistautua. Tällöin toimittajalle on myös soitettava takaisin.

Jos haastattelun tai lausunnon antajalla on aikaa valmistautua tilanteeseen, se kannattaa käyttää hyväksi. Etukäteen kannattaa selvittää haastattelun aihe ja käydä läpi tärkeimmät kohdat; mitä, missä, milloin jne. Vastaajan tulee pitäytyä faktoissa, spekulointi ei kannata.

4.6 Keskustelutilaisuudet

Tiedotustilaisuuksien lisäksi vastaavat viranomaiset voivat järjestää keskustelutilaisuuksia

yhteistyössä eri organisaatioiden kanssa tai osallistua muiden järjestämiin tilaisuuksiin. Näissä tapahtumissa voidaan avata vallitsevaa tilannetta keskustelun kautta ja vastata esille tuleviin kysymyksiin. Kysyntää keskustelutilaisuuksille voi ilmetä esimerkiksi kouluissa, organisaatioissa ja yrityksissä tai ne voivat olla avoimia yleisötilaisuuksia esimerkiksi kirjastoissa.

Tilaisuuksiin voi torjuntatöiden johtajan organisaation sekä muiden torjuntaviranomaisten lisäksi osallistua muitakin ammattilaisia (sairaanhoitopiirit yms.).

4.7 Infopuhelin

On suositeltavaa perustaa keskitetty puhelin-keskus, josta on mahdollista saada tietoa vallitsevasta tilanteesta, torjunnan etenemisestä sekä muusta ajankohtaisesta. Infopuhelin voisi toimia kaksisuuntaisesti myös ilmoitusten antamiseen. Puhelimen kohderyhmänä ovat pääasiassa kansalaiset.

Esimerkkejä infopuhelimen tarjoamista palveluista:

- tilannetieto (vallitsevan tilanteen eteneminen)
 - esimerkiksi tieto yksittäisestä öljyn-torjuntatyömaasta ja työn arvioidusta kestosta tai tieto maastotiedustelun etenemisestä
- onnettomuuden ja kyseessä olevan öljyn vaikutus terveyteen ja ympäristöön
- voimassa olevat (viranomaisten antamat) varoitukset vahinkoalueella
- vapaaehtoiseen torjuntatyöhön osallistuminen, kuinka ja minne voi ilmoittautua
- kuinka yksittäinen henkilö voi avustaa puh-

distuksessa, mitä yksityishenkilö voi tehdä, mistä ovat saatavilla tarvittavat välineet

- ohjeistus korvaushakemusten tekemisessä.

Lisäksi voidaan harkita erillisen numeron perustamista öljyyntyneistä eläimistä ilmoittamiseen. Kansalaiset voisivat ilmoittaa löytyneistä öljyyntyneistä eläimistä viranomaiselle ja saada samalla tietoa, minne eläimen voi kuljettaa vai voiko viranomainen noutaa sen, sekä hoito-ohjeita. Tämän avulla saataisiin vähennettyä hätäkeskukselle tulevia puheluita öljyyntyneistä eläimistä.

Infopuhelimen organisointiin mahdollisia resursseja voisi löytyä SYKeltä, pelastuslaitoksilta, Valtionhallinnon kriisikeskuksesta, ELY-keskuksista, aluehallintovirastoista sekä kunnilta.

Akuutin ensivaiheen vallitessa infopuhelimen numerona voi toimia esimerkiksi vastuullisen pelastuslaitoksen valvomon (vaihteen) numero. Vaihteen henkilöstöä vahvistetaan tarpeen mukaan, niin että tuleviin tiedusteluihin pystytään vastaamaan mahdollisimman tehokkaasti ja tarvittaessa yhdistämään puhelut vastuulliselle henkilölle. Torjuntatöiden johtaja ohjeistaa valvomoa, kenelle ja milloin puhelut voi yhdistää.

- Valvomon kautta puheluita on mahdollista yhdistää muillekin kuin pelastuslaitoksen omalle henkilöstölle (esim. poliisi, SYKE jne.) vastuualueiden mukaan.

Akuutin tilanteen jälkeen voidaan perustaa keskitetty infopuhelin. Yhdellä organisaatiolla ei resursseja infopuhelimen perustamiseen välttämättä löydy, ja vaihtoehtona voitaisiin

pitää useamman organisaation yhteistyötä, **esimerkiksi:**

- Valtioneuvoston kriisikeskus tarjoaa info-puhelimen ylläpitämiseen tilat ja alueelliset ELY-keskukset sekä pelastuslaitokset henkilöstön.
- Kunnilla voi olla vapaita, erityistilanteille varattuja alanumeroita, jotka voisi ottaa käyttöön kriisitilanteessa.

Esimerkiksi influenssaepidemian aikaan otettiin käyttöön Influenssapuhelin, johon vastasivat Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoisin kuuluvat terveydenhuollon ammattilaiset. Puhelinpalvelussa oli käytössä viisi linjaa, omat numerot suomeksi ja ruotsiksi, ja se oli avoinna klo 12 – 18.

4.8 Ovelta ovelle -tiedotus

Vahinkoalueelle sekä lähialueen asukkaille, kotitalouksiin, mökkiläisille, yrityksille sekä muille kohderyhmille, joihin öljyntorjuntatyö suoranaisesti vaikuttaa, suositellaan jaettavaksi tiedote, joka sisältää tietoja toteutettavista torjuntatoimista, niiden mahdollisesti mukanaan tuomista muutoksista sekä muuta vahingon kannalta ajankohtaista tietoa. Tiedotteessa voi lisäksi antaa ohjeita torjuntatyöhön osallistumisesta.

Tiedotteen sisältö voi koostua mm. seuraavista asioista:

- tietoa vallitsevasta tilanteesta (mitä, missä jne.)
- turvallisuusohjeet: tietoa kyseessä olevan öljyn vaikutuksista terveyteen ja ympäristöön
- yhteystiedot lisätietoja varten
- toimintaohjeet ilmoittamistilanteissa, esim. ilmoituksen antaminen havaittaessa

öljyyntyneitä eläimiä

- oman pihan puhdistamisohjeet:
 - Paras vaihtoehto on puhdistamatta jättäminen!
 - Maa-ainesta tai mitään irtoavaa ei tule siirtää (jottei sotke lisää alueita).
 - Jos kuitenkin menee ja puhdistaa, tee näin (miten toimia, mistä välineet ja suojaimet).

Tiedotteen jakaa pääasiassa vastaava torjuntaviranomainen. **Pelastuslaitoksen lisäksi tiedotteen jakamiseen voivat osallistua puolustusvoimat ja poliisi, tai jos viranomaisten henkilöstövoimavarat eivät riitä, vapaaehtoisen pelastuspalvelun väkeä, sikäli kun ei ole tarpeen suorittaa viranomaisvaltuuksia edellyttäviä tehtäviä.** Tehtävää suorittavien suositellaan olevan pukeutuneita virkapukuun tai vastaavaan, jottei turhaa aikaa kuluisi valtuuksien todistamiseen. Harvaan asutulla alueella voidaan henkilökohtainen yhteydenotto hoitaa yksittäisillä puhelinsoitoilla.

4.9 Tiedustelutiedote

Maastotiedustelun suorittava henkilöstö, esimerkiksi varusmiehet ja puolustusvoimien henkilökunta, kantavat mukanaan ja jakavat tiedotteita, joissa kerrotaan tiedustelutyöhön liittyvistä toimista ja sen tarkoituksesta.

Tiedotteessa tulee kertoa ainakin seuraavat tiedot:

- mistä on kyse (vahinko tiedustelun taustalla ja tiedustelun tarkoitus)
- mitä toimia alueella suoritetaan ja miksi (tiedustelu, öljyn levinneisyyden kartoitus, puhdistusjärjestyksen määrittely)
- yhteystiedot lisätiedon saamiseksi

4.10 Torjunta-alueen infotaulu

Torjuntatyömaan reunalle voidaan sijoittaa infotaulu, jossa kerrotaan ajankohtaisia ja välttämättömiä tietoja vallitsevasta tilanteesta. Infotaulua voidaan hyödyntää niin ulkoisessa kuin sisäisessäkin tiedottamisessa.

Ulkopuolisille kohdennettu infotaulu voi sisältää mm. seuraavia tietoja:

- Alueelle pääsy kielletty! -ilmoitus
- öljyn vaikutus terveyteen ja ympäristöön, henkilökohtaisten suojavälineiden tarve
- tiedot keräysastioihin soveltuvista jätteistä ja niiden lajittelusta (ei kotitalousjätteelle!)
- päivittyvää tietoa tilanteesta ja torjuntatyön etenemisestä
- lisätietojen antajan yhteystiedot, esimerkiksi infopuhelimen yhteystiedot.

Sisäiselle kohderyhmälle kohdennettua infotaulua ja sen sisältöä on käsitelty enemmän sisäisen viestinnän toimintaohjeessa, manuaalin osassa 3.

4.11 Muut tiedotuskanavat

Edellä mainittujen kanavien lisäksi on olemassa seuraavia tiedotustapoja, joita voidaan hyödyntää vahinkotilanteessa.

Meriradio

Torjuntaviranomainen ja VTS ilmoittavat päivystävillä VHF-kanavilla muille aluksille ja veneilijöille liikennerajoituksista merialueella.

Liikennetiedote

Torjuntatöistä johtuen tieliikenne tietyllä alueella lisääntyy. Tästä tulee antaa ilmoitus tieliikenteen käyttäjille. Tiehallinnon liikennekeskus voi antaa tiedotteen viranomaistiedotteena.

- **Esimerkiksi:** Öljyntorjuntaoperaatiosta johtuvien raskasajoneuvokuljetusten lisääntyminen ruuhkauttaa liikennettä. Pyydetään välttämään yksityisautoilua ko. alueella.

Tiedote ilmatilan sulkemisesta

Vahinkopaikan yllä oleva ilmatila suljetaan tarvittaessa turvallisuustoimenpiteenä yli lentäville koneille. Lisäksi näin pystytään takaamaan työrauha Rajavartiolaitoksen ilmatiedustelijoille.

Maksettu mainonta

Maksettu mainonta on yksi tapa tavoittaa myös ne, joilla ei ole mahdollisuutta käyttää uusmedioita, sekä levittää vahinkoon liittyvää kansalaisvalistusta.

Maksettu mainonta voi käsitellä esimerkiksi tietoja, kuinka ja kuka voi osallistua torjuntatyöhön ja puhdistukseen, mistä voi saada lisätietoa onnettomuuteen liittyvistä asioista, toimintaohjeita kansalaisille jne.

- Median tiedonjanoista johtuen maksettua mainontaa ei välttämättä tarvita.
- Media ei välttämättä julkaise kaikkia torjuntaviranomaisten haluamia tietoja, jos niiden uutisarvo on pieni. Tällaisissa tilanteissa maksettu mainonta voi tulla kysymykseen.

Teksti-tv-tiedotteet

Teksti-tv-sivustolla on mahdollista julkaista onnettomuuden aikaisia tiedotteita.

- **Esimerkiksi:** Puolustusvoimien kovanpanosammuntailmoitukset teksti-tv:ssä. Näitä varten YLE poimii ilmoitukset puolustusvoimien verkkosivuilta ja siirtää ne omille sivustoilleen teksti-tv:hen.

Kuvat 4.2 ja 4.3 Torjuntatyömaan eristys nauhalla / kyltein (www.photobucket.com., K. Raikunen 2009).

Vastaavaa toimintatapaa voitaisiin hyödyntää myös alusöljyvahinkotilanteessa. Toteutus ei välttämättä edellytä toimia viranomaisilta, jos ja kun YLE sekä muut mediat päivittävät tiedot itsenäisesti tekstitelevision.

Tilanne ohi -tiedote

Tilanteen jälkeen on muistettava lähettää ”tilanne ohi” -tiedote. Suuren alusöljyvahingon kohdalla sen voidaan katsoa olevan ajankohdainen, kun akuutti operatiivinen toiminta on tietyllä alueella saatu päätökseen ja alue on jälleen avattu yleiseen käyttöön.

Torjuntatyöalueen eristysnauha

Torjuntatyöaluetta eristämään ja reunustamaan suositellaan käytettävän eristys-/varoitussnauhaa. Pelastuslaitoksen ja poliisin eristysnauhojen lisäksi voidaan tarvittaessa teettää öljyntorjuntaan tarkoitettuja nauhoja ja kylttejä, esimerkiksi tekstillä: ”Öljyntorjunta, pääsy kielletty”.

Ajoneuvon pysäköintilupalappu

Muut kuin pelastuslaitoksen autot kannattaa varustaa pysäköintilupalapuin, jotta asianosaisten pysäköinti ja torjuntatyömaalle saapuminen sujuisi jouhevammin. Lupalappujen ei tarvitse olla henkilökohtaisia, vaan ne voivat olla esimerkiksi organisaatiokohtaisia. Pysäköintilupalapussa voidaan mainita mm.:

- luvanhaltijan organisaation nimi
- luvan myöntäjän organisaatio ja mahdollinen logo (pelastuslaitos / poliisi / SYKE / muu viranomainen)
- pysäköintiluvan voimassaoloaika (toistaiseksi / mistä mihin / jne...).

Lupalappu toimii myös kulunvalvonnan välineenä. Myös yksityisten pysäköinninvalvontayritysten hyvinkin aktiivisen toiminnan vuoksi lupien käyttäminen voi olla järkevää.

5 Torjuntatoimien jälkeinen viestintä

Torjuntatoimien jälkeistä viestintää kutsutaan tässä jälkiviestinnäksi. Myös jälkiviestintä kuuluu torjuntatöiden johtajan vastuualueeseen, ja tässäkin häntä voi avustaa tiedotuspäällikkö. Torjuntatoimien jälkeen viranomaisten tulee jatkaa viestintää torjunnassa mukana olleiden tahojen kanssa sekä jälkitoimista vastaavien yritysten ja organisaatioiden kanssa. Myös media on kiinnostunut aiheesta vielä onnettomuuden jälkeen, samoin yksittäiset kansalaiset.

Jälkiviestintää jatketaan niin kauan, kuin kysyntää sille ilmenee.

Jälkiviestinnän kohteita ovat mm.

- jätehuoltoyritykset - yritykset vastaavat ongelmajätettä koskevasta tiedottamisesta sen jälkeen, kun se on luovutettu lopulliseen määränpäähänsä
- torjuntatöihin osallistuneet henkilöt
- vakuutusyhtiöt
- satamat
- järjestöt
- media
- kansalaiset.

Monesti keskustelu jatkuu onnettomuuden jälkeen julkisuudessa. Keskustelu tiivistyy usein vahinkotilanteen syiden selvittelyyn, viranomaisten vastuuseen onnettomuutta edeltäneissä tapahtumissa ja toimenpiteiden tehokkuuteen.

- Onnettomuuden jälkeen kansalaiset odottavat selvyyttä tapahtumien kulusta, sen syistä ja seurauksista, aiheutuneista vahin-

goista sekä toimenpiteistä, joilla vastaavan tilanteen toistuminen estetään.

- Toimittajat haluavat pelastuslaitoksilta ja torjuntaviranomaisilta usein taustamateriaalia ja onnettomuuteen liittyviä lisäselvityksiä.
 - Torjuntaviranomaisten tulee määrittellä, mitä asiakirjoja voidaan ja mitä ei voida antaa, mitkä asiakirjat tulee ja saa pitää salassa (tutkinnalliset syyt, yksityisyyden suoja jne.), ja sallituilta osin välittää pyydytyt asiakirjat medialle.
- Tehtyjen toimenpiteiden arviointi ja menettelmien onnistuneisuus.

6 Seuranta ja jälkihoito

Joukkoviestimien, avoimien lähteiden ja kansalaispalautteen **seurannan ja analysoinnin merkitys** korostuu kriisitilanteessa. Seurannan avulla pystytään tukemaan viranomaisten työtä sekä ehkäisemään ja korjaamaan huhujen ja väärrien tai harhaanjohtavien tietojen leviämistä. Lisäksi **mielipide- ja asennetutkimuksilla** voidaan selvittää kansalaisten käsityksiä vallitsevasta tilanteesta ja sen vaikutuksista.

Onnettomuuden seurannan ja analysoinnin avulla saadaan arvokasta tietoa onnettomuuden aikaisen tiedottamisen sujumisesta; mikä meni oikein, mitä olisi voinut tehdä paremmin. Onnettomuuden jälkeen voidaan listata mm.

- Oliko ohjeistuksista hyötyä? Havaittiinko puutteita?
- Havaittiinko viestinnässä tai viestintätaivoissa puutteita?
- Kuinka nopeasti viestinnästä vastaava yksikkö saatiin kasaan ja nimettiin viestinnästä vastaavat tahot?
- Ketkä pyydettiin tiedotusavuksi, kuinka nopeasti ja miten heidät käytännössä kutsuttiin paikalle?
- Lähtikö tiedottaminen nopeasti käyntiin?
- Olivatko yhteystiedot ajan tasalla?
- Toimiko viestintä kaikkiin suuntiin?
- Ketkä omassa organisaatiossa antoivat medialle lausuntoja ja tietoja? (Etukäteen määriteltävä, kuka antaa tai kenelle lausuntopyynnöt ohjataan)
- Kuinka ja mitä media kertoi onnettomuudesta? Oliko annettu kuva lausuntojen / totuuden mukainen?
- Liikkuiko huhuja tai väärää / harhaanjohtavaa tietoa? Kuinka nämä ehkäistiin / korjattiin?
- Kuinka kauan onnettomuudesta kirjoitettiin (aktiivisesti / vähemmän)?

7 Tiedotemalli

Alusöljyvahingon tiedotemalli Suomen ympäristökeskuksen mallia mukailleen.

Porvoo 17.4.2012 klo 7.00

Otsikossa kerrotaan keskeisin uutinen

Öljytankkeri M/T Moral II:n karilleajo Sök Ön (Porvoo) eteläpuolella, aluksesta valuu öljyä mereen

Tilannekuva ingressiin

(mitä, missä ja milloin on tapahtunut, riskit ja vaikutukset, mihin ensitoimiin on ryhdytty, toimintaohjeet)

Öljytankkeri M/T Moral II ajoi karille Sök Ön eteläpuolella perjantaina aamuyöllä noin klo 3. Alus sai noin 1 metrin repeämän vasemmalle sivulle ja sen potkuri vioittui. Aluksessa on noin 50 000 tonnia raskasta polttoöljyä. Karilleajon syytä ei toistaiseksi tiedetä. Rajavartiolaitoksen vartio-laiva Merikarhu saapui paikalle varhain aamulla. Öljyntorjunta-alukset Halli ja Hylje ovat matkalla vahinkopaikalle, jonne Hylkeen arvioidaan saapuvan klo 13 jälkeen ja Hallin kello 17 jälkeen.

Syventävät tiedot keskikappaleisiin:

(Tapahtumien kulku ja tarkempi kuvaus tilanteesta ja paikasta, mitä ei tiedetä, suhteuttaminen, havainnollistaminen, konkretisointi, toimintavastuut, tiedossa olevat keskeiset syyt ja taustat, olosuhteet)

Suomen ympäristökeskuksen saamien alustavien tietojen mukaan M/T Moral II:sta on vuotanut mereen noin kuusi tonnia raskasta polttoöljyä. Tarkastaja Jouko Pirttijärvi pitää tilannetta huolestuttavana, koska kovan merenkäynnin takia repeämää on vaikeaa tukkia. Voimakkaan lounaistuulen vuoksi öljy uhkaa ajautua Suur-Pellingin rannalle. Ilmatieteen laitoksen ennusteen mukaan tuulen ennustetaan kuitenkin kääntyvän päivän aikana koilliseen.

”Ajankohta on mahdollisimman huono lintujen kevätmuuton takia. Haahkat ovat juuri aloittamassa pesintäänsä, ja uhanalaiset mustakurkku-uikut ovat suuntaamassa Ruotsin itärannikolta kohti Suomenlahtea. Lisäksi alueella on runsaasti muita vesilintuja”, ylitarkastaja Timo Asanti kertoo.

Taustoittavat tiedot loppuun:

(vastaavat aiemmat tilanteet, aihetta valottavat selvitykset ja tutkimukset, seuraava tiedotusajankohta)

Alus oli matkalla Primorskista Pohjanmerelle 25 henkilön miehistöllä. Se purjehtii Portugalin lipun alla. Aluksen pituus on 230 m, leveys 32 m ja syväys 7,8 m.

Lisätiedot:

(hyödynnä Internetissä oleva tausta-aineisto, huolehdi siitä, että lisätietoja annetaan eri kielillä)

Lisätietoja

Tarkastaja Jouko Pirttijärvi, Suomen ympäristökeskus, puh. 0400 618 XXX

Ylitarkastaja Timo Asanti, Suomen ympäristökeskus, puh. 040 740 1XXX

Viestintäjohtaja Kirsi Norros, Suomen ympäristökeskus, puh. 040 740 1XXX

- Onnettomuutta seurataan reaaliaikaisesti osoitteessa **www.ymparisto.fi/onnettomuus**

Seuraava tiedote pyritään julkaisemaan 17.4.2012 iltapäivällä noin klo 16.

Lisätietoja

Ehdotus suurten alusöljyvahinkojen torjunnan järjestämisestä johtamisesta ja viestinnästä. Isojen alusöljyvahinkojen torjunnan johtamisen valmiussuunnittelu -työryhmä (TOJO-työryhmä) 22.6.2010.

<http://i411.photobucket.com/albums/pp194/jmansam/TracyAviaryLibertyPark095.jpg> [Viitattu 31.3.2011]

Hätä- ja viranomaistiedotteet. Liikenne- ja viestintäministeriö. Saatavissa: <http://www.lvm.fi/web/fi/lomakkeet> [Viitattu 25.11.2010].

Hätäkeskuslaitos. Saatavissa: www.112.fi [Viitattu 25.11.2010].

Rantala, P. 2007. Pelastuslaitoksen onnettomuustiedottamisen perusteet. Oppimateriaalit 1/2007. Pelastusopisto. Tampere: Tampereen yliopistopaino

Sisäasianministeriön työryhmän raportti: Selvitys viranomaistiedotteiden antamisesta. Saatavissa: <http://www.intermin.fi/julkaisu/282010> [Viitattu 9.12.2010].

Valtionhallinnon viestintä kriisitilanteissa ja poikkeusoloissa 2007. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 15/2007. Helsinki: Yliopistopaino.

Muistilista ensitiedottamisesta

Ensitiedote (Hälytyksen tultua)

Hätäkeskus välittää tiedon vahingosta automaattisesti median edustajille.

Jatkotiedote (15-60 min hälytyksestä)

- Johtovastuussa oleva pelastusviranomainen sanelee jatkotiedotteen hätäkeskukselle tapahtumasta.
- yhteyshenkilö
- yhteystiedot
- ilmoitus vahingosta ja kuvaus tapahtumasta
- mahdollisuuksien mukaan perustiedot tiedotusjärjestelyistä

Ilmoitukset

- Torjuntatöiden johtaja tai tämän nimeämä henkilö tekee tarvittavat ilmoitukset
- P2 (Pelastus-/palopäällikkö)
- Onnettomuustutkintakeskus
- AVI (aluehallintovirasto)
- Sisäasianministeriö

Tiedotustilaisuus vahinkopaikalla tai sieltä puhelimitse (30-120 min hälytyksestä)

Torjuntatöiden johtaja pitää ensimmäisen tiedotustilaisuuden median edustajille paikan päällä

Lehdistötiedote (kriittisen vaiheen päätyttyä)

Tarkempi kirjallinen tiedote median edustajille vallitsevasta tilanteesta.

Ota huomioon:

- Ensivaiheen tiedote on napakka.
- Pitäydy tosiasioissa, vältä spekulointia.
- Tarkista hyvin nimet ja yhteystiedot.
- Käytä kuvia ja karttoja, ennakoivat kuvatärpeet.
- Muista tiedotteesta eri kieliversiot.

(Muu) viranomaistiedote (välttömästi, jos kansalaisille on tiedotettava toimintaohjeita)

Toimintaohjeiksi kansalaisille, ihmisten tai omaisuuden suojelemiseksi

- kuka tiedottaa
- mikä tilanne
- missä
- mitä yleisön tulee tehdä

Tiedotusvastuu on aina torjuntatöiden johtajalla!

Muistilista tiedotustilaisuuteen

Haastattelun antaa korkein pelastusviranomainen, joka on vahinkopaikalla, tai hänen erikseen nimeämänsä henkilö

Kerro selkeästi nimesi ja arvosi haastattelun pyytäjälle: P2 on päivystävä päällikkö, P3 päivystävä palomestari, P11 on palo esimies/yksikönjohtaja

Missä tapahtunut: Kerro osoite/alue

Koska tapahtunut: Tarkka aika (voit tarkistaa ajan hälytysilmoituksesta)

Mitä tapahtunut: Onnettomuuden tyyppi (öljyhavainto meressä)

Miten tapahtunut: Älä anna tarkkaa syytä onnettomuuden aiheuttajaksi, mikäli et ole 100-prosenttisen varma siitä. Poliisin työnä on tutkia onnettomuuden aiheuttaja.

Arvioidut vahingot: Älä anna arviota onnettomuuden vahingoista tai mahdollisista tuotannonkeskeytyksistä jne., sillä et ole sen alan asiantuntija.

Loukkaantuneita: Jos vahinko on aiheuttanut loukkaantumisia/kuolemia, kerro montako loukkaantunutta/uhria (kuolleet, vakavasti, lievästi, jne.). Älä kerro nimiä tai muuta tietoa, josta henkilö voidaan identifioida.

Onko ihmisiä/eläimiä/luontoa vaarassa: Aina kun puhutaan öljyvahingoista/onnettomuudesta, ovat ihmiset/eläimet/luonto vaarassa. Älä pelottele turhaan vaan kerro faktat, kuten vartiointolaivueen kuva öljylautasta ja tuulensuunta (mihin suuntaan öljy on levinnyt).

Pelastuslaitoksen toimenpiteet: Kerro, mitä pelastuslaitos on tehnyt ja mitkä resurssit torjuntaviranomaisilla oli tilannepaikalla.

Tiedotustilanteen järjestäminen: Kerro, koska ja missä järjestetään seuraava tiedotustilaisuus sekä mitkä tahot tilaisuuteen osallistuvat.

